

УДК 338.46:330.34

*І. А. Сазонець,
д. е. н., професор,
завідувач кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності,
Національний університет водного господарства та природокористування*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

I. Sazonetz,
Doctor of Economics, Professor, head Department of public administration, records management
and information activities National University of water management and nature resources use, Rivne, Ukraine

CONCEPTUAL BASES OF STATE REGULATION OF DEVELOPMENT RECREATIONAL ACTIVITIES SANATORIUM ENTERPRISES

У статті узагальнено концептуальні основи державного регулювання розвитку рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств. Виявлено форми сучасної взаємодії органів державної влади із санаторно-курортними підприємствами.

The paper summarizes the conceptual bases of state regulation of recreational activities development of spa companies. Revealed modern forms of interaction with the public authorities of spa companies.

Ключові слова: регулювання, розвиток, рекреаційна, діяльність, санаторно-курортні підприємства, форми, взаємодія, державне управління.

Key words: regulation, development, recreation, activities, spa enterprises, forms, collaboration, governance.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Актуальність теми дослідження обумовлена збільшенням ролі санаторно-курортних підприємств в економіці, змінами, що відбулися на ринку санаторно-курортних послуг, розвитком міжрегіонального та міжнародного співробітництва, необхідністю впровадження сучасних методів державного регулювання галузі. Розвиток санаторно-курортного комплексу супроводжується рядом як позитивних, так і негативних результатів, що вимагає наукового узагальнення та впровадження більш досконалого механізму управління його розвитком.

Санаторно-курортна справа традиційно є складовою частиною національної та регіональної економіки і одним з найважливіших об'єктів державного регулювання. Крім виконання своєї основної функції, здравниці створюють соціальний стабілізуючий ефект за рахунок створення нових робочих місць в соціально-побутовій та виробничій інфраструктурі, що підвищує зайнятість населення і прискорює соціально-економічний розвиток регіону. Особливості роботи санаторно-курортних підприємств в умовах ринкової економіки, значне скорочення обсягів їх фінансування з національного і місцевих бюджетів та коштів обов'язкового соціального страхування, ослаблення координації їх діяльності з боку держави за останні десять років призвели до скорочення числа санаторіїв, пансіонатів з лікуванням та санаторіїв-профілакторіїв на 30%, числа ліжок в них — на 20%, а також до погіршення матеріально-технічної бази ряду санаторно-курортних установ. З іншого боку, на попит на санаторно-курортні послуги негативно впливає диспропорція між високою потребою в цих послугах і низькою платоспроможністю населення. В таких умовах обґрунтування концептуальних основ дер-

жавного регулювання розвитку рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств має значний інтерес і практичну цінність.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Систематизація наукових поглядів з обраної проблематики, дає змогу стверджувати, що достатня кількість визначних економістів так чи інакше акцентували увагу у своїх працях на проблемах авторського дослідження, досить назвати імена: Бойко Г.М. [1], Гуменюк В.В. [2], Дмитрук О.В. [3], Ільїна М.В. [4], Круцевич Т. [5], Новикова В.І. [6], Рендович П.М. [7], Солодовник Ю.О. [8], Тесля Л.В. [9], Щепанський Е.В. [10].

ЦІЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є обґрунтування концептуальних основ державного регулювання розвитку рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств має значний інтерес і практичну цінність.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Рекреаційна діяльність санаторно-курортних підприємств в Україні традиційно є складовою частиною державної політики і важливим розділом національної системи охорони здоров'я, що дозволяє цілеспрямовано і ефективно здійснювати профілактику захворювань і відновлювальне лікування хворих, проводити їх реабілітацію. Організація санаторно-курортної допомоги заснована на принципах профілактичної і реабілітаційної спрямованості, етапності та наступності між амбулаторно-поліклінічними, стаціонарними і санаторно-курортними організаціями, спеціалізації наданої допомоги. На цей час до-

силь актуальною є задача вивчення і практичного використання накопиченого досвіду з реалізації державної політики, державного регулювання і управління провідних туристичних держав. Це особливо важливо у зв'язку з відзначенням у теперішній час реформою державного управління і йдуть процесами приватизації. Характерно, що приватизаційні процеси в сфері санаторно-курортного комплексу внесли нові моменти в так звану проблему відомчої роз'єднаності. На додаток до раніше існуючих відомствам, які брали участь у функціонуванні таким, як: профспілки, МОЗ, Міноборони, інші силові структури і багато інших міністерств та відомств, додалися численні фінансово-промислові групи і приватні компанії. Все це настійно вимагає трансформування традиційних методів прямого державного управління рекреаційною діяльністю санаторно-курортних підприємств, впровадження і використання адекватних вимогам світового ринку санаторно-курортних послуг економічних інструментів і способів державного регулювання санаторно-курортним комплексом. При цьому, звичайно, слід особливо враховувати соціальну складову цього виду сучасного бізнесу.

Крім вищезазначених проблем рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств, слід виділити ряд проблем з точки зору ринку споживання профільних послуг санаторно-курортних організацій. Перерахуємо ці проблеми: практичні лікарі часто не мають достовірної інформації про санаторно-курортних організаціях, їх реальний стан і можливості: на місцях відсутні фахівці, здатні приймати обгрунтовані рішення про відбір для конкретного хворого тієї чи іншої санаторно-курортної організації з урахуванням всієї сукупності факторів, що впливають на цей вибір; тяжке становище склалося в санаторно-курортному комплексі, коли за відсутності сформованих і прогнозованих потоків профільних пацієнтів здравниці зазнають серйозних труднощів і змушені підлаштовуватися під "туристичні" сезони; керівники підприємств, соціальних служб, на чий плечі лягла реальна відповідальність за оздоровлення працівників підприємств, членів їх сімей, громадян різних соціальних категорій не володіють реальними методами управління і контролю за діяльністю в цій сфері; діючі в даний час механізми відбору оздоровниць, які залучаються до участі в соціальних програмах, розподілу путівок і т.д. не передбачають здійснення оперативного управління і контролю виконання державного замовлення на оздоровлення.

Основними факторами, що стримують подальший розвиток курортної справи в Україні, також є: недостатнє законодавче і нормативне правове забезпечення курортної справи; склалася диспропорція між потребою в санаторно-курортному лікуванні і відсутністю можливості придбання путівок через низьку платоспроможність населення; суттєве скорочення фінансування витрат на санаторно-курортне лікування та оздоровлення працівників та членів їх сімей за рахунок коштів обов'язкового соціального страхування; недостатній рівень розвитку інфраструктури курортів і невисокий рівень обслуговування хворих в ряді здравниць; урбанізація і перенаселення курортних місцевостей, чому сприяє зростаюча міграція населення; напівлегальний і нелегальний захоплення ділянок і територій курортних місцевостей, непродумане і неузгоджене міське та курортне будівництво, що призводять до поза межних навантажень на комунікації, нестачі питної води, відмовам системи каналізації та іншим аварійним ситуаціям; відсутність механізму

функціонування здравниць в умовах ринкової економіки і сприятливих умов для залучення інвестицій; відсутність державної реклами і системи інформування населення про переваги лікування на російських курортах та одночасна активна реклама деякими засобами масової інформації зарубіжних курортів і місць відпочинку; ослаблення контролю за використанням природних лікувальних ресурсів, що призвело до нераціонального витрачання найцінніших родовищ мінеральних вод і лікувальних грязей, зменшення їх застосування в практиці роботи санаторно-курортних організацій; значне скорочення проведення науково-дослідних і виробничих робіт в області розвідки і використання природних лікувальних ресурсів, розробки і впровадження в практику сучасного технологічного обладнання, нових методик діагностики, лікування і оздоровлення хворих в санаторно-курортних організаціях; відсутність ефективної системи забезпечення наукових досліджень по розробці сучасних технологій лікувально-профілактичного застосування природних факторів і механізмів їх впровадження в практику охорони здоров'я; недостатня підготовка і перепідготовка кадрів на основі нових освітніх програм з сучасним науково-методичним забезпеченням.

Головною метою державної політики в санаторно-курортній сфері є створення в Україні високого рівня обслуговування рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств, що забезпечуватиме широкі можливості для задоволення потреби громадян у санаторно-курортному лікуванні з метою загального оздоровлення населення. В цей час дуже актуальні питання оздоровлення та лікування громадян, у тому числі за рахунок державних коштів. Для ефективного цілеспрямованого використання наявних ресурсів, у тому числі природних, кадрових, фінансових та інших, з метою збереження здоров'я населення, слід визначити концептуальні засади розвитку санаторно-курортних підприємств. З цієї метою визначимо ряд основних заходів, реалізація яких, спрямована на розвиток санаторно-курортних підприємств. Слід зазначити, що багато питань розвитку санаторно-курортних підприємств можливо вирішити використовуючи досвід зарубіжних країн. Зокрема країн Європи і Азії, основний вид діяльності яких є туризм, в тому числі і лікувальний туризм. Як уже зазначалося, основними завданнями державного регулювання, контролю і координації розвитку санаторно-курортних підприємств в Україні є підвищення ефективності санаторно-курортного лікування і якості обслуговування хворих на курортах, використання сучасних технологій прийому, розміщення, харчування, екскурсійного обслуговування осіб, які перебувають на курортах.

Ефективний розвиток санаторно-курортних підприємств позитивно позначиться на стані здоров'я населення, зменшення рівня захворюваності та інвалідності, скорочення витрат на лікування хворих в поліклініках і стаціонарах. Крім того, реалізація названих заходів сприятиме поліпшенню стану інфраструктури курортів і лікувально-оздоровчих місцевостей, забезпечення економічної стабільності і прибутковості всього санаторно-курортного комплексу, дозволить зберегти і раціонально використовувати найцінніші природні лікувальні ресурси України, підвищити рівень надання санаторно-курортних послуг і конкурентоспроможність розвитку санаторно-курортних підприємств на міжнародному ринку. Разом з тим, відсутність єдиного підходу і критеріїв оцінки забезпечення

	Створення комплексних програм щодо вдосконалення наявних і розробці нових методів медичної реабілітації з використанням основних лікувальних факторів курортів (мінеральних вод, клімату, лікувальних грязей) і інших видів немедикаментозної терапії.
	Розробка індивідуальних програм оздоровлення та медичної реабілітації, в тому числі автоматизованих експертно-консультаційних систем.
	Створення системи доказової медицини в курортології: проведення оцінки ролі курортного лікування у вторинній профілактиці захворювань, ефективності реабілітації, вплив на якість життя хворого, розробка єдиних критеріїв ефективності санаторно-курортного лікування на основі уніфікованих технологій.

Рис. 1. Державні засади розвитку санаторно-курортних підприємств

Джерело: [6; 3; 10].

громадян санаторно-курортними послугами не дозволяє провести достовірний аналіз потреби в їх задоволенні. Так, у Фонді соціального страхування критерієм оцінки забезпечення громадян санаторно-курортними послугами є кількість застрахованих громадян, забезпечених путівками на 1000 працюючих громадян, а учасники та інваліди Великої Вітчизняної війни, громадяни та їхні діти, які постраждали від техногенних катастроф є окремою категорією. У Міністерстві охорони здоров'я та деяких інших міністерствах і відомствах критерієм оцінки забезпечення громадян санаторно-курортними послугами є ліжко-день.

У міністерствах і відомствах відсутній єдиний підхід до розрахунку вартості путівок у: санаторно-курортні організації. Вартість путівок встановлюється адміністраціями санаторіїв довільно. Розрахунок вартості ліжко-дня проводиться на підставі фактично отриманих коштів державного бюджету, а також позабюджетних джерел. У Міністерстві охорони здоров'я відсутня типова методика розрахунку вартості путівок у дитячі і туберкульозні санаторії, а контроль за використанням ліжкового фонду, призначеного для лікування дітей, дітей з батьками та хворих на туберкульоз здійснюється тільки на підставі щорічного заслуховування головних лікарів санаторіїв на балансових комісіях. Серед інших питань і проблем розвитку санаторно-курортних підприємств гостро стоїть питання ефективного використання наявних ресурсів. Аналізуючи сучасні проблеми в сфері санаторно-курортного комплексу, на нашу думку, вирішенням багатьох питань може послужити наявність у державних органів, що діють в системі санаторно-курортного комплексу, актуалізованого зводу інформації про всіх санаторно-курортних організаціях, простіше кажучи, необхідно сформувати єдиний реєстр санаторно-курортного комплексу.

Серед вищевикладених проблем зустрічається питання про паспортизацію санаторно-курортних організацій. Це питання є актуальним в розрізі створення єдиного реєстру санаторно-курортного комплексу, оскільки, інформація зібрана за допомогою паспорта (анкети опитувальника) може послужити базою для створення на-

ціонального реєстру. Виходячи з вищесказаного, само собою виникає питання про правдивість і достовірність наданої оздоровницями інформації для формування реєстру санаторно-курортних підприємств України.

На наш погляд, цю проблему можливо вирішити за допомогою діючої системи сертифікації послуг із санаторно-курортного лікування з боку органів державної влади в Україні. Відзначимо, що процедура сертифікації передбачає виїзд експертної групи в санаторно-курортну організацію і перевірку на відповідність використовуючи первинну документацію, візуальний аналіз, опитування пацієнтів, зіставлення отриманих даних з діючими нормативами і вимогами. Висновки комісії можуть послужити підставою для внесення здоровниці в єдиний реєстр або про відмову і висування вимог до оздоровниці усунути невідповідність, або позбавити її ліцензії на медичну діяльність. Порушуючи проблему класифікації оздоровниць за рівнем наданих послуг із санаторно-курортного лікування, на нашу думку можливо розробка комплексної методики визначення рівня здоровниці. Класифікація дозволить диференційовано підходити до розподілу між оздоровницями соціальних путівок, оплачуваних за рахунок коштів бюджету, що в свою чергу дозволить економити бюджетні кошти. Саму процедуру класифікації можливо організувати в рамках діючої системи сертифікації, про яку згадувалося раніше. Комплексне вирішення проблеми збору, аналізу і одночасного підтвердження відповідності здоровниць встановленим вимогам, дозволить здійснити формування єдиної бази даних санаторно-курортного комплексу і дозволить у подальшому ефективно реалізувати механізм функціонування і розвитку санаторно-курортного комплексу як на національному, так і на регіональному рівнях.

ВИСНОВКИ

Аналізуючи систему управління і регулювання процесів розвитку санаторно-курортних підприємств, зокрема концептуальні засади та організаційну структуру в області державного регулювання та розвитку санаторно-курортного комплексу, регіонів можна зробити висновок

про необхідність присутності держави в галузі санаторно-курортних підприємств. Однак, аналізуючи функції і склад державних органів у сфері санаторно-курортного комплексу можна зробити висновок про те, що відсутня державна структура, яка була в стані забезпечити ефективне функціонування і розвиток санаторно-курортного комплексу на регіональному та федеральному рівнях. Це в першу чергу пов'язано з тим, що функції з координації, контролю та фінансування державних замовлень розосереджені між різними федеральними органами, які в свою чергу не мають можливості чітко організувати процес функціонування і розвитку санаторно-курортного комплексу. Крім цього, недостатньо розроблено законодавство в сфері санаторно-курортного лікування та рекреації в цілому. Відсутній єдиний підхід до вирішення проблем галузі. Провівши аналіз організаційно-економічних механізмів взаємодії учасників процесу санаторно-курортного лікування, виділено основні схеми взаємодії та механізми функціонування системи санаторно-курортного лікування використовуючи засоби державного бюджету і позабюджетних фондів. Визначено основні функції державних органів у сфері санаторно-курортного лікування та основні обов'язки санаторно-курортних підприємств. Виявлено, що основна форма сучасної взаємодії органів державної влади з санаторно-курортних підприємств реалізується за допомогою фінансування санаторно-курортних організацій через соціальне страхування та окремі державні програми з оздоровлення окремих категорій громадян. Важливим моментом у цій взаємодії є оплата послуг із санаторно-курортного лікування за рахунок коштів державного бюджету та позабюджетних фондів. При цьому на цей час відсутня методика розрахунку вартості ліжко-дня в санаторно-курортних організаціях за надання послуг із санаторно-курортного лікування пільгових категорій громадян.

Література:

1. Бойко Г.М. Рекреаційна діяльність як складова філософії здорового способу життя [Електронний ресурс] / Г.М. Бойко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. — 2013. — Вип. 112 (3). — С. 97—99.
2. Гуменюк В.В. Фінансування санаторно-курортних послуг в дискурсі соціального страхування [Електронний ресурс] / В.В. Гуменюк // Економічний вісник Донбасу. — 2013. — № 1. — С. 114—118.
3. Дмитрук О.В. Структура маркетингу — резерв підвищення ефективності діяльності підприємств рекреаційно-туристичної сфери [Електронний ресурс] / О.В. Дмитрук // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. — 2013. — № 4. — С. 64—68.
4. Ільїна М.В. Управління та соціальне партнерство у сфері туристично-рекреаційної діяльності [Електронний ресурс] / М.В. Ільїна // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Технічний прогрес та ефективність виробництва. — 2013. — № 45. — С. 48—57.
5. Круцевич Т. Зарубіжний досвід організації рекреаційної діяльності дітей в умовах паркових комплексів [Електронний ресурс] / Т. Круцевич, Н. Пангелова // Спортивний вісник Придніпров'я. — 2013. — № 2. — С. 41—43.
6. Новикова В.І. Картографічна продукція рекреаційної споживчої, управлінської, господарської діяль-

ності [Електронний ресурс] / В.І. Новикова // Часопис картографії. — 2011. — Вип. 1. — С. 148—155.

7. Рендович П.М. Сутність та особливості курортно-рекреаційної діяльності [Електронний ресурс] / П.М. Рендович // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Економіка. — 2009. — Вип. 11. — С. 385—390.

8. Солодовник Ю.О. Проблематика прогнозування у сфері рекреаційної діяльності на сучасному етапі розвитку [Електронний ресурс] / Ю.О. Солодовник // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2013. — № 2. — С. 77—79.

9. Тесля Л.В. Поняття фінансової діяльності селищних рад рекреаційних територій в Україні: фінансово-правовий аспект [Електронний ресурс] / Л.В. Тесля // Форум права. — 2012. — № 1. — С. 972—976.

10. Щепанський Е.В. Світовий досвід організації туристично-рекреаційної діяльності [Електронний ресурс] / Е.В. Щепанський // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. — 2002. — № 4. — С. 153—160.

References:

1. Bojko, H.M. (2013), "Recreation activities as part of the philosophy of healthy lifestyle", *Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu*. Ser.: Pedahohichni nauky. Fizychnе vykhovannia ta sport, vol. 112 (3), pp. 97—99.
2. Humeniuk, V.V. (2013), "Financing of spa services in the discourse of social security", *Ekonomichnyj visnyk Donbasu*, vol. 1, pp. 114—118.
3. Dmytruk, O.V. (2013), "Structure of Marketing - reserve increase efficiency of enterprises recreation and tourism", *Derzhava ta rehiony*. Ser.: Ekonomika ta pidpriemnytstvo, vol. 4, pp. 64—68.
4. Il'ina, M.V. (2013), "Governance and social partnership in the field of tourism and recreation activities", *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu "KhPI"*. *Tekhnichnyj prohres ta efektyvnist' vyrobnytstva*, vol. 45, pp. 48—57.
5. Krutsevych, T. (2013), "Foreign experience of outdoor activities children in park complexes", *Sportyvnyj visnyk Prydniprov'ia*, vol. 2, pp. 41—43.
6. Novykova, V.I. (2011), "Cartographic recreational consumer products, administrative, economic activity", *Chasopys kartohrafii*, vol. 1, pp. 148—155.
7. Rendovych, P.M. (2009), "Essence and features resort-recreational activities", *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiia"*. Ser.: Ekonomika, vol. 11, pp. 385—390.
8. Solodovnyk, Yu.O. (2013), "Problems of forecasting in recreational activities at the present stage of development", *Visnyk Berdians'koho universytetu menezhmentu i biznesu*, vol. 2, pp. 77—79.
9. Teslia, L.V. (2012), "The concept of financial settlement councils recreational areas in the Ukraine, financial and legal aspects", *Forum prava*, vol. 1, pp. 972—976.
10. Schepans'kyj, E.V. (2002), "International experience of tourist and recreational activities", *Visnyk Khmel'nyts'koho instytutu rehional'noho upravlinnia ta prava*, vol. 4, pp. 153—160.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2017 р.